

מערך שיעור: "העדשה של הלב" – בין ראיית הטוב לעיצוב המציאות

לאור דמותו של רס"ל יהודה גטו ז"ל

כתיבת מערך השיעור: אופיר אלטמן - רשת אמי"ת

נתוני יסוד ומבוא למורה

- **קהל יעד:** כיתות י"א-י"ב
- **משך זמן:** 45 דקות
- **עזרים נדרשים:** תמונת יהודה גטו ז"ל מחייך בתוך רכב ה"פנתר", כיסוי עיניים, דפי מקורות מונחים ללמידה (נספח)

רציונל פדגוגי ומבוא למורה

בתוך מציאות של קונפליקטים, ציניות ו"רעשי רקע", היכולת לראות את הטוב הופכת לא פעם למשימה קשה. אנו נוטים לתפוס את המציאות כדבר אובייקטיבי שקורה לנו, אך המקורות מלמדים שהאדם הוא אקטיבי בעיצוב תמונת עולמו. יהודה גטו ז"ל היה גיבור של "נוכחות שקטה", אדם של "עין טובה" שלא רק קלטה אור אלא יצרה אותו. המערך נע מהפיזיולוגיה (איך העין עובדת) אל המוסר (איך הלב בוחר), במטרה להבין ש"עין טובה" היא שריר שניתן לאמן. יהודה מלמד שתפקיד הנהג המבצע – תפקיד הנמצא לכאורה ב"צל" – דורש גבורה של דריכות, אחריות וחיוך שנותן כוח ללוחמים בחושך המוחלט.

רקע על הדמות (תמצית למורה)

רס"ל יהודה גטו ז"ל נולד בפרדס חנה, גדל במשפחה ברוכת ילדים והתחנך בישיבת "אמית נתיבות דרור". יהודה היה ביישן, צנוע ומופנם – אדם שדיבר מעט ועשה הרבה. בשנת 2021 התגייס כנהג מבצעי ביחידות הקומנדו, תפקיד שמילא מתוך גאווה גדולה ושמחה, גם כשהוקפץ לבסיס מיד לאחר שחזר לסוף שבוע. הוא שירת במילואים ביחידת "דובדבן" וב-1 ביולי 2024, במהלך פעילות מבצעית במחנה הפליטים נור-א-שמס, נהרג כשרכב ה"פנתר" עליו נהג עלה על מטען. יהודה הותיר מורשת של "עין טובה" ונוכחות עוצמתית שכבשה את כל מי שפגש בו.

1. הטבעת הרגשית: "החיוך מהפנתר – נוכחות בתוך החושך"

- **מתודה:** תרגיל "הובלה עיוורת" וניתוח תמונה.
- **מהלך הפעילות:** חלקו את הכיתה לזוגות. אחד התלמידים מכסה את עיניו והשני מוביל אותו במסלול מכשולים בכיתה באמצעות לחישות שקטות וחיוביות בלבד.
- **דיון ועיבוד:**
 - **למוביל:** מה גרם לך לסמוך על המוביל בחושך? איך הטון שלו השפיע על הפחד שלך?
 - **למוביל:** איך זה מרגיש להיות האחראי השקט על ביטחון של מישהו אחר?
 - **החיבור ליהודה:** הקרנת תמונתו של יהודה מחייך עם אגודל למעלה מתוך רכב ה"פנתר".

• שאלות להעמקה:

- יהודה נמצא בשיא פעילות מבצעית בנור א-שמס. מה החיוך הזה משדר ללוחמים שיושבים מאחוריו בחושך?
- איך "נוכחות שקטה" הופכת למקור עוצמה ללא מילים?
- **סיכום הטבעת:** יהודה היה "עמוד השדרה" השקט של הצוות. החיוך שלו היה מסר ברור ומרגיע: "סלמתאק, אני כאן, הכל בשליטה".

2. טבעת הערך והלימוד: "מעבדת העין והלב – איך נבנית המציאות?"

- **מתודה מוצעת:** "תחנות חקירה – מפענחים את האור". התלמידים יתחלקו לקבוצות קטנות או חברות ויעברו בין שלוש תחנות למידה. כל תחנה חושפת רובד נוסף של גבורת ה"עין הטובה" של יהודה, הנעה מהמנגנון הביולוגי אל הבחירה המוסרית.

תחנה א': הפיזיולוגיה של ה"כתם העיוור" (מדע וביולוגיה)

- **הלימוד:** בבסיס הרשתית של כל אדם קיים "כתם עיוור" (Blind Spot) – אזור שבו אין קולטני אור. למרות זאת, איננו רואים "חור שחור" בעולם; המוח שלנו "מנחש" ומשלים את התמונה החסרה על בסיס הסביבה.
- **העומק הלמדני:** המציאות שאנו רואים אינה צילום אובייקטיבי, אלא "השלמת חוסרים" אקטיבית של המוח.
- **הקשר ליהודה:** יהודה פגש במציאות "חורים" רבים – עייפות, הקפצות לבסיס רגע אחרי שחזר הביתה, וסכנות בנור א-שמס. הוא בחר למלא את הכתם העיוור הזה בגאווה ושמחה ולא בתסכול.
- **שאלה לחברותא:** "אם המוח תמיד משלים את החסר, במה הייתם רוצים שהמוח שלכם ימלא את הכתמים העיווריים שלכם כלפי חברים בכיתה? באמונה או בחשד?"

תחנה ב': המהפכה של קאנט – העדשה המפרשת (פילוסופיה)

- **הלימוד:** הפילוסוף עמנואל קאנט טען שהעולם אינו "נכנס" אלינו כפי שהוא, אלא התודעה שלנו היא ש"מלבישה" עליו את הקטגוריות שלה. אנחנו לא רואים את "הדבר כשלעצמו", אלא את הפרשנות שלנו.
- **העומק הלמדני:** "עין טובה" אינה נאיביות או התעלמות מהקשיים. זוהי הבנה שהאדם הוא מעצב המציאות שלו דרך הפרשנות שהוא נותן לאירועים.
- **הקשר ליהודה:** כנהג מבצעי, יהודה היה "השקט שבתוך הסערה". הוא בחר לפרש את התפקיד ה"שקוף" של הנהג כזכות גדולה להגן על עמו.
- **שאלה לחברותא:** "אפיקטטוס אמר: 'לא הדברים מדריכים את מנוחתו של אדם, אלא דעתו עליהם'. איך החיוך של יהודה בתוך ה'פנתר' הממוגן מוכיח שהוא בחר ב'דעת' של ביטחון בתוך סכנה?"

תחנה ג': התיקון של אברהם ור' לוי יצחק (תורה ומוסר)

- **הלימוד:**

- **אברהם אבינו בסדום:** אברהם רואה את הרוע המוחלט, אך הוא מסרב לתת לחושך לעצב את כל תמונת המציאות שלו ומחפש נקודות אור (צדיקים) כדי להציל את העיר.
- **רבי לוי יצחק מברדיצ'ב:** מוצא "זכויות" אפילו אצל הרשע הכי גדול, כי הוא בוחר לראות את הפוטנציאל ולא רק את המעשה.
- **העומק הלמדני:** עין טובה היא חירות רוחנית. לפי ויקטור פרנקל, גם בתנאים הקשים ביותר, לאדם יש חופש לבחור את עמדתו כלפי המציאות.
- **הקשר ליהודה:** יהודה "מעולם לא אמר מילה רעה על איש, ידע לראות את הטוב שבכל אחד". הוא בחר להיות תלמידו של אברהם אבינו בראיית הטוב ככלי הצלה.
- **שאלה לחברותא:** "האם קל יותר לזרום עם הציניות ('עין רעה') או להתאמץ ולבחור בטוב? מדוע ראיית טוב נחשבת לביטוי של גבורה חרישית?"

מתודה מסכמת לטבעת הערך: "משקפי יהודה"

המורה יניח במרכז המעגל שתי עדשות או מסגרות של משקפיים:

1. **העדשה האובייקטיבית (העין):** רואה נהג, מילואים, מטען חבלה, קושי.
 2. **העדשה של יהודה (הלב):** רואה שליחות, "סלמתאק", זכות גדולה, נקודות אור בכל אדם.
- **דיון מסכם:** "הראייה של יהודה לא שינתה את העובדה שהיה מסוכן בחוץ, אבל היא שינתה את האופן שבו הלוחמים הרגישו בפנים". עין טובה היא כלי שמאפשר להפוך "מר למתוק" ו"חושך לאור".
 - **סיכום ביניים למורה:** יהודה מלמד אותנו ש"עין טובה" היא לא תכונה שנולדים איתה, אלא מנגנון אקטיבי של בחירה שבו אדם מחליט במה למלא את ה"כתמים העיווריים" של חייו.
3. **טבעת הזהות: "הנוכחות שמאחורי ההגה"**
 - **רציונל למנחה:** בטבעת זו אנו עוברים מהדיון הכללי על "עין טובה" אל ה"אני" של התלמיד. אנו משתמשים בדימוי ה"פנתר" (הרכב הממוגן) כדי להבין את הכוח שבנוכחות שקטה ואת החופש לבחור פרשנות.

אלטרנטיבה א' – "מנהיגות מהמושב הקדמי" (התפקיד השקוף)

- **העמקה:** יהודה היה נהג מבצעי – תפקיד שנמצא לכאורה ב"צל", מאחורי הקלעים של הפריצה המבצעית. לוחמי דובדבן העידו שהשקט שלו בתוך ה"פנתר" היה עמוד השדרה שלהם בחושך.
- **המשימה:** רשמו זירה אחת בחייכם (במשפחה, בתנועת הנוער, בכיתה) שבה אתם "הנהגים" – אלו שדואגים שהדברים יקרו אבל לא מקבלים את אור הזרקורים.
- **נקודה למחשבה:** ויקטור פרנקל כתב שאדם יכול לשמור על "שארית של חירות רוחנית" גם בתנאים קשים. איך אתם משתמשים ב"חירות" הזו כדי להרגיש משמעותיים גם כשאתם "שקופים"? האם אתם מסוגלים לחייך לעצמכם (כמו יהודה בתמונה) בידיעה שביצעתם את תפקידכם ב-100%?

אלטרנטיבה ב' – "אדריכל של מציאות" (תיקון הכתם העיוור)

- **העמקה:** לפי קאנט והמדע, המוח שלנו "מנחש" ומשלים את המציאות היכן שיש "חורים". יהודה בחר למלא את ה"חורים" של העייפות והמילואים בתחושת "זכות גדולה".
 - **המשימה:** זהו אדם בסביבתכם שקיים אצלכם כלפיו "כתם עיוור" (אדם שאתם נוטים לשפוט לרעה או להתעלם ממנו).
 - **תרגיל כתיבה:** כתבו "דו"ח פרשנות חדש" על אותו אדם. במקום למלא את החסר בציניות או בביקורת, השתמשו ב"משקפיים של יהודה" ורשמו שתי נקודות אור סמויות שאולי המוח שלכם נטה "למחוק" עד היום. כיצד שינוי הראייה הזה משנה את האופן שבו אתם מרגישים לידו?
 - 4. **טבעת האחריות: "מבצע סלמתאק – יורדים לשטח"**
 - **רציונל למנחה:** המטרה היא להפוך את ה"עין הטובה" ממושג מופשט לפעולה אקטיבית של "תיקון עולם" קטן, ברוח הגישה של "מעט דיבור והרבה עשייה" שאפיינה את יהודה.
 - **מתודה:** "הסלמתאק הכיתתי".
 - **מהלך הפעילות:** המורה מחלק לתלמידים "כרטיס נהג" קטן. עליהם לבחור "משימה לוגיסטית" שקטה בתוך בית הספר או הקהילה ב-24 השעות הקרובות.
 - **דוגמות לפעולה (בסגנון יהודה):**
 - **העוגן השקט:** זיהוי חבר שנמצא ב"חושך" (יום רע, בדידות) ומתן חיוך או מילה מחזקת "מתחת לרדאר".
 - **משימת התחזוקה:** סידור פינה מוזנחת בכיתה או עזרה למורה בציוד, מבלי שאף אחד יראה מי עשה זאת.
 - **גיבוי מבצעי:** ויתור על קרדיט במטלה קבוצתית כדי לתת לחבר אחר להרגיש מצליח.
 - **התחייבות אישית:** כל תלמיד רושם על הכרטיס: "אני בוחר לעצב את המציאות היום דרך...".
 - **סיכום הטבעת:** המורה מקריא את דברי רבי לוי יצחק מברדיצ'ב שמצא זכויות גם אצל הרשע. "עין טובה היא לא רק להסתכל, היא לחלץ את האדם מן המיצר". כשתצאו מהכיתה ותעשו את המעשה הקטן הזה, אתם לא רק עוזרים למישהו – אתם הופכים, כמו יהודה, להיות אלו שיוצרים את האור בתוך ה"פנתר" של החיים.
- משימה מעשית (משימת החתימה)**
- הנחיית המנחה:** המורה יבחר באחת משתי האפשרויות הבאות למשימת חתימה כיתתית מורחבת.
- אפשרות 1: "פסיפס מאה הפלאים" – גלריית העין הטובה**
- **רציונל:** מתודה זו מבוססת על השיר של לאה גולדברג המופיע בנספח: "ומי שיש לו עינים פקוחות / רואה יום יום מאה דברים נפלאים / לפחות!". היא הופכת את המושג המופשט של "עין טובה" לפעולה קבוצתית ויזואלית.
 - **הפעילות:** המורה מחלק לכל תלמיד דף קטן בצורת "עדשת מצלמה" או "עינית של פנתר".
 - **המשימה:**

1. כל תלמיד מתבקש להיזכר ב"דבר נפלא" אחד קטן שהוא ראה היום או במהלך השיעור – משהו שבדרך כלל נופל ב"כתם העיוור" שלנו (למשל: חיוך של חבר, עזרה קטנה, מזג האוויר).

2. התלמידים כותבים או מאירים את ה"פלא" הזה בתוך העדשה.

3. בתחתית העדשה, הם כותבים את משפטו של יהודה: "סלמתאק, הכל בשליטה".

- **החתימה:** התלמידים מדביקים את כל ה"עדשות" על הלוח או על קיר הכיתה בצורת עין אחת גדולה.
- **המסר:** "יהודה פיתח את העין והלב לראות את הטוב בכל אדם". הקיר הזה מזכיר לנו שהמציאות אינה אובייקטיבית – אנחנו אלו שבחרים במה למלא את ה"חורים" שבלב שלנו.

אפשרות 2: "מפת הכתם העיוור" – פיתוח הנסתר

- **רציונל:** מתודה זו מחברת בין המנגנון הפיזיולוגי של ה"כתם העיוור" שיהודה למד עליו, לבין היכולת המוסרית של אברהם אבינו ורבי לוי יצחק מברדיצ'ב למצוא אור בתוך החושך.
- **הפעילות:** המורה מחלק לכל תלמיד דף שחור וטוש לבן (או דף עם עיגול שחור גדול במרכז המייצג את ה"כתם העיוור").
- **המשימה:**

1. התלמידים מתבקשים לחשוב על סיטואציה "חשוכה" או קשה שהם חוו לאחרונה (כישלון, ויכוח, עייפות). זהו ה"חור השחור" בשדה הראייה.

2. בהשראת יהודה, שבחר למלא את ה"חורים" של המילואים והעייפות בלב טוב ובגאווה, על התלמידים לכתוב בתוך השטח השחור משפט אחד של "פרשנות טובה" – מהו האור או השיעור שניתן למצוא בתוך הקושי הזה?

- **החתימה:** התלמידים מרימים את הדפים יחד. המורה מקריא את דברי ויקטור פרנקל מהמקורות: "אדם מסוגל לשמור על שארית של חירות רוחנית... של עצמאות המחשבה".
- **המסר:** הגבורה של יהודה הייתה בבחירה לא לתת ל"שבר ולמשבר לעצב את תמונת המציאות". אנחנו יוצאים מהשיעור כשאנחנו לוקחים אחריות על ה"כתם העיוור" שלנו.

5. כתיבה אישית למשפחת הנופל

- **הנחיה לתלמידים:**

יהודה גטו ז"ל השאיר לנו צוואה של "עין טובה ולב טוב" [cite: 7, 8]. אנו מזמינים אתכם להקדיש כמה דקות לכתיבת מכתב אישי קצר ומרגש למשפחתו של יהודה.

במכתבכם, תוכלו לשתף אותם בתובנה מיוחדת שלקחתם מדמותו של יהודה במהלך השיעור, או לספר להם על המעשה השקט שבחרתם לעשות לזכרו ("מבצע סלמתאק"). המכתבים ירוכזו וישלחו למשפחתו של יהודה כעדות חיה לאורו שממשיך להאיר בלבבות.

6. נספח – דף מקורות מונחה ללמידה בחברותות

הסטיקר המלווה:

"עיניים טובות לב טוב ככה אדם צריך להיות" - סלמתאק בהשראת חינוך ודמותו של רס"ל יהודה גטו ז"ל

הפירוש מתוך הספר "פרקי בנים":

פירוש מאת הרב שי פירון וג'קי שימל: "האם תמונת המציאות המשתקפת למביט בעולם היא תמונה אובייקטיבית, קבועה, בלתי תלויה? שמא תמונת המציאות גמישה ממה שאנו נוטים לחשוב, יתכן והיא תלויה במידה רבה בצורה שבה אנו מתבוננים על המציאות ומפרשים אותה. ראייה סובייקטיבית, איננה בהכרח עול. פעמים רבות ראייה אישית-ייחודית המונעת ממידות טובות והשקפת עולם בהירה יכולה לחלץ את האדם מן המיצר, להפוך חושך לאור ומר למתוק. האדם לא חי מחוץ לעולם. הפרשנות שלו הופכת כל אירוע לבעל ערך, האדם לא רק מפרש את המציאות, במידה רבה הוא מעצב אותה."

תחנה 1: המדע של הראייה – הכתם העיוור

"בבסיס הרשתית קיים 'כתם עיוור', אזור שאין בו קולטני אור. מדוע איננו חווים חור שחור? המוח 'מנחש' ומשלים את החסר על בסיס הסביבה."

- **שאלה לדיון:** אם הלב שלנו מלא ב"עין טובה", איך זה משפיע על האופן שבו המוח שלנו "משלים" מידע חסר על אנשים אחרים?

תחנה 2: הבחירה באור בתוך החושך

"אברהם לא קיבל את הדין... בתוך החושך הנורא הוא מחפש נקודות של אור. 'ויאמר האף תספה צדיק עם רשע'. עין טובה היא גישה המסרבת לאפשר לשבר לעצב את תמונת המציאות."

"ר' לוי יצחק מברדיצ'ב אמר לרשע: 'מקנא אני בך... אם תחזור בתשובה יהפכו כל העבירות שלך לזכויות, ואז יהיו לך יותר זכויות ממני'."

- **שאלה לדיון:** איך ר' לוי יצחק השתמש ב"כתם העיוור" כדי לראות פוטנציאל של אור במקום שבו כולם ראו רק רוע?

תחנה 3: חירות המחשבה ועיצוב המציאות

ויקטור פרנקל: "מצויות דוגמאות שיש בהן מיסוד הגבורה, המוכיחות כי אפשר היה לגבור על האפתיה... אדם מסוגל לשמור על שארית של חירות רוחנית, של עצמאות המחשבה."

אפיקטטוס: "לא הדברים הם המדריכים מנוחתו של אדם, אלא דעתו עליהם."

- **שאלה לדיון:** איך "עין טובה" היא ביטוי לחירות רוחנית? האם קל יותר לזרום עם הציניות ("עין רעה") או להתאמץ ולבחור בטוב?

תחנה 4: עין טובה ולב טוב

רבי יוחנן בן זכאי: "צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם... רבי אליעזר אומר: לב טוב."

הרמב"ם: "עין טובה – ההסתפקות במה שיש לאדם... ועין רעה הפכה, רצה לומר הקטנת הדברים."

- **שאלה לדיון:** כיצד הלב הופך את ה'יש' האבסטרקטי למציאות מוחשית ומרגיש את מה שהוא רואה?

תחנה 5: "מאה דברים נפלאים"

"יש בעולם הרבה דברים יפים: / פרחים וחיית, אֲנָשִׁים ונָפִים. / ומי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵינַיִם פְּקוּחוֹת / רואֶה יוֹם יוֹם מֵאָה דְּבָרִים נְפִלְאִים / לְפָחוֹת!" — לאה גולדברג.